

Пётра Мурзёнак: «Священная война»

Матывамі для напісаньня гэтага артыкула сталася злачынная вайна і генацыд, якія вядуцца Расіяй супраць украінскага народа на працягу апошніх 10 гадоў, але апошнія кроплай сталі нядаўнія цынічныя наказы “Всемирного русского народного собора» (ВРНС); дакумент апублікаваны ў сераду, 27 сакавіка 2024 года:¹

У наказе гэтай “общественной организации под эгидой Русской православной церкви (РПЦ) и председательством патриарха Московского и всея Руси Кирилла - вторжение в Украину назвали "священной войной" и заявили, что "вся территория современной Украины должна войти в зону исключительного влияния России". Гэты наказ як найлепш дапаўняе нядаўнія выказваньні Пуціна падчас інтэрв'ю амерыканскаму журналісту Такеру Карлсану (Tucker Carlson) - там дыктатар Расіі спрабаваў пераканаць замежную аўдыторыю, што Украіна ўзьнікла “ніадкуль” - па волі Леніна-Сталіна, і што тэрыторыя Украіны з’яўляецца “исконно русской” зямлёй.

Спляценьне РПЦ з маскоўскімі ўладамі назіраецца шмат вякоў. Ва ўпамнутых наказах «вторжение называется "новым этапом национально-освободительной борьбы русского народа против преступного киевского режима и стоящего за ним коллективного Запада, ведущейся на землях Юго-Западной Руси". Ужо сама па сабе гэта фраза кажа пра абсурднасьць падобных наказаў – складываецца ўражаньне, што гэта не Расія, а Украіна з’яўляецца агрэсарам і хоча «захіпаць» (а калі б здарылася, то магчыма і па праву) былыя Паўночна-Усходнія землі Кіеўскай Русі, якая (Кіеўская Русь) на самой справе не па праву прысабечана Расіяй. А другая палова фразы – «пра Юго-Западную Русь», сьведчыць пра тое, што Расія працягвае свае «праваслаўныя» рукі на тое, што ім даўно не належыць (а так хочацца). Яшчэ адзін момант прадстаўлены ў наказах і варты для абмеркаваньня заключаецца ў тэзе, што «русского национализма в природе не существует»: *"И пускай никто нас не пугает русским национализмом. Русского национализма в природе не существует, это каждый знает"*, - пракаментываў наказы сам Кірыл.

Што ж, паспрабуем разбірацца. Відаць усе сродкі добрыя, нават «праваслаўныя», каб апраўдаць цяперашнюю 10-гадовую захопніцкую вайну супраць нацыянальна

¹ Даниил Сотников ВРНС под эгидой РПЦ назвал войну в Украине "священной"
<https://www.dw.com/ru/vrns-pod-egidoj-rpc-nazval-voynu-v-ukraine-svasennoj/a-68687126>. 27 марта 2024 года

вызвольнага руху на Украіне – працэсу, які ніяк не скончыцца ў гэтай краіне, як і ў іншых былых савецкіх рэспубліках, уключаючы Беларусь, пасля развалу СССР.

Спробы чачэнскага народа вызваліцца з «расійскага рабства» падчас двух войнаў, на жаль, не скончыліся поспехам. У 2008 годзе Расія паставіла на калені Грузію, якая да гэтага часу не можа аклімацца і зрабіць рашучыя і правільныя крокі. Не без падтрымкі Расіі пацярпела паразу нацыянальна-дэмакратычная рэвалюцыя ў Беларусі ў 2020 годзе. Так што - хто тут агрэсар (!) - цалкам відавочна.

У чым жа прычына такой агрэсіўнасці Расіі і дзе ляжаць вытокі такой яраснай экспансіянісцкай палітыкі гэтай еўразійскай краіны і прычым тут царква, якая аб’яўляе “священную войну”?

А. Гістарычныя перадумовы

Цалкам магчыма, што такая агрэсіўнасць Расіі ёсць вынікам глыбокіх гістарычных міграцыйных працэсаў - на працягу тысячагоддзяў ваяўнічыя плямёны качэўнікаў з усходу рухаліся на захад па Чарнаморска-Каспійскаму стэпу і нават дасягалі і захоплівалі значныя рэгіёны Еўропы (Riasanovsky, 1993):² з усходу на захад змяняючы эпохі і адзін аднаго ішлі скіфы (700-200 да н.э.), сарматы (200 да н.э. - 200 н.э.), гуны (370 – 453 н.э.), аланы (500–1100 н.э.), авары (600-800 н.э.), хазары (600–1000 н.э.), а пазней печанегі (800-1100 н.э.), кіпчакі і куманы (11-13 ст.), манголы Чынгіз-хана (13-15 ст.).

Масковія, пасля развала Залатой Арды, які адбыўся па ўнутраных прычынах, атрымала свабоду дзеянняў і скіравала свае захопніцкія інтарэсы на раздробленыя і раскіданыя па Еўразійскаму стэпу ханствы: былі заваяваныя Казанскае ханства (1552), Астраханскае ханства (1556), Вялікая Нагайскае Арда (1557), Сібірскае ханства (1582), Пегая Арда (1619). У выніку, ужо ў канцы 16 стагоддзя тэрыторыя Маскоўскай дзяржавы складала каля 5,5 млн кв. км., з насельніцтвам каля 9-10 мільёнаў чалавек (тады як у 1450 годзе было толькі 430 тысяч кв. км. з насельніцтвам 3 млн чалавек).

Варта нагадаць, што пасля гэтага Расія “прырасталала” ў 19-м стагоддзі - Каўказам (1859-1878) і Сярэдняй Азіяй (1854-1885), у 20-м стагоддзі – тэрыторыяй Заходняй Беларусі і Украіны і краінамі Прыбалтыкі (1939-1940), пасля II-й сусветнай вайны краінамі Усходняй Еўропы (Венгрыя, Польшча, Літва, Латвія, Румынія, Чэхаславакія, Эстонія), і нядаўна Паўднёвай Асеціяй (Грузія, 2008) і Крымам

² Riasanovsky N.V. History of Russia. 5th Edition. New York. 1993. 711 p.

(Україна, 2014). Такім чынам, агрэсіўная прырода, еўразійскай Расіі мае доўгую гісторыю – Масковія - Расійская імперыя – СССР - Расійская федэрацыя.

Як лічылі некаторыя расійскія гісторыкі (Л. Гумілёў, класічныя еўразісты), і качэўнікі, і стэпы, якія яны займалі, адыгралі велізарную ролю ў далейшым станаўленьні і развіцці Расіі, бо фактычна, увесь Еўразійскі стэп пазьней уліўся ў яе склад. У нашы дні толькі на тэрыторыі Еўразійскага стэпу жывуць шматлікія народы аўтаномных рэспублік Расіі (башкіры, мары, мардва, татары, удмурты, чувашы, адыгейцы, асеціны, балкары, інгушы, кабардзінцы, калмыкі, карачаеўцы, чачэнцы, чаркесы). Можна казаць, што Расія, уключыўшы на працягу доўгай гісторыі еўразійскія тэрыторыі і насельніцтва, што іх засяляла, і сёння з'яўляецца пераемніцай еўразійскага руху з усходу на захад.

Трэба адзначыць, што менавіта прадстаўленыя міграцыйныя працэсы ляжаць і ў аснове падзяленьня усходніх славян на тры народы – беларускі, вялікарускі, і украінскі. Паводле нашай гіпотэзы, асіміляцыя часткі усходніх славян\вялікарусаў з Кіеўскай Русі са шматлікімі фіна-угорскімі народамі падчас першай хвалі асіміляцыі ў IX-XII стст., і з цюркскімі народамі падчас другой хвалі асіміляцыі ў XIII-XIX стст., была адной з прычын, якая прывяла не толькі да фармаваньня сучаснага вялікарускага\рускага этнаса і Расійскай\Еўразійскай імперыі\цывілізацыі, але і да аддзяленьня іх ад беларускага і украінскага народаў, якія разам - па многіх аб'ектыўных прычынах - прыналежаць да Заходняй цывілізацыі, прадстаўляючы Заходне-рутэнскую субцывілізацыю Заходняй цывілізацыі.³ Вайна, якая ідзе між Расіяй і Украінай (2014-2024), па сваёй прыродзе вайна міжцывілізацыйная. Відавочна, што ніхто не возьмецца абсалютна адкінуць страхі і гарантаваць немагчымасць расійскай ваеннай інвазіі ў Беларусь, партнёра Украіны па Заходне-рутэнскай цывілізацыі. Расія вярнулася да рэалізацыі еўразійскай ідэі і працягвае рух з усходу на захад, які то сціхаў, то ўзнаўляўся з часоў Залатой Арды, і які можа распаўсюдзіцца на ўсю Еўропу.

³ Murzionak P. "Whether Rurik was in Polotsk? History of Modern Belarus and Ukraine as a Result of Conflict between East Slavic and Eurasian Civilizations." *Sakavik*, issue2, June2013, 3-43 (*inBelarusian*).

Murzionak P. East Slavic Belarusian-Ukrainian civilization. Hypothesis and the facts. Magazine «Sakavik», №3, September 2013, p. 40-61. Мурзёнак П. Усходне славянская беларуска-украінская цывілізацыя. Гіпотэза і факты. *Часопіс «САКАВІК»*, №3, верасень 2013, с. 40-61.

Murzionak P. "Evidence for Belarusian-Ukrainian Eastern Slavic Civilization." *Comparative Civilizations Review*. No 73: Fall, 2015, 51-76.

Murzionak P. Does Belarusian-Ukrainian Civilization Belong to the Western or the Latin Civilization? *Comparative Civilizations Review*. No 78: Spring, 2018, 40-54.

Б. Ідэалогія еўразізма і “русского мира”

Вышэй, мы апісалі гістарычныя працэсы, якія характарызуюць рух народаў з усходу на захад. Але відавочна, што існуюць унутраныя ідэалагічныя матывы, якія ляжаць у аснове экспансіянісцкай палітыкі еўразійскай краіны, якая прапаведуецца вякамі царамі-імператарамі ў спляценьні з махровым праваслаўем. У аснове такой ідэалогіі ляжаць дзве ідэялагемы – адна з іх гэта ідэя «о русском мире» - цэнтральным пунктам якой ёсць трыадзінства ўсходнеславянскіх народаў – беларусаў, вялікарусаў, і украінцаў, і такая ж старая, але не забытая ідэя, якую прапаводавалі класічныя еўразісты. На першы погляд, ідэі як бы розныя, але іх сутнасць адна і тая ж, за выключэннем таго, што еўразісты, у адрозненне ад прыхільнікаў “русского мира”, замахіваюцца значна шырэй і далей – не толькі на былыя расійскія прасторы, але прэтэндуючы на ўсю Еўропу аж да Ла-Манша. Таму будзем абмяркоўваць дзве гэтыя ідэі паралельна.

Ідэя аб трыадзінстве ўсходнеславянскіх народаў, распрацаваная расійскімі вучонымі, выкарыстоўвалася, каб даказаць славянскі характар вялікарускага народа і каб апраўдаць захопы беларускіх і ўкраінскіх земляў пры падзелах Рэчы Паспалітай у канцы XVIII ст. Яна ні ў якой меры не адпавядае гістарычнай праўдзе,⁴ але і сёняшнія прыхільнікі «рускага міру» і «ню-еўразізму» ахвотна ўжываюць яе дзеля адмаўлення самастойнага існавання беларускага і ўкраінскага народаў.

Якіх бы поглядаў не прытрымліваліся расійскія гісторыкі і лідэры (нарманскай ці антынарманскай тэорыі, еўразійскай, славянафільскай ці панславісцкай плыні) мала хто з іх не разглядаў Кіеў/Кіеўскую Русь, як сваю вотчыну ў гістарычным асьпекце. З пункту гледжання сёняшняга дня гэта не зусім адпавядае рэчаіснасці, а менавіта не адпавядае рэальнаму існаваньню незалежнай дзяржавы - Украіны, якая ў першую чаргу мае падставы на гісторыю Кіеўскай Русі. Бо прызнанне таго факта, што сучасная Расія не мае ніякага дачынення да Кіеўскай Русі (або «Древней Руси» па расійскай версіі), вядзе ў дзень сёняшні да абсалютнага прызнання самастойнасці Украіны і Беларусі і, як вынік, да страты прэтэнзій на гэтыя славянскія тэрыторыі і да згубы “абгрунтаванага” гістарычнага ўплыву на гэтыя краіны, чаго імперскае мысленне сабе дазволіць не можа.

⁴ Hrushevsky, Mykhailo. *Bar Starostvo: Historical Notes: XV–XVIII*. Kyiv, Ukraine: St. Volodymyr University Publishing House, 1894; Lviv, Ukraine, 1996.

Hrushevsky, Mykhailo. *Istoriya Ukrainy-Rusy (History of Ukraine-Rus')*. Vol I: *From Prehistory to the Eleventh Century*. Canadian Institute of Ukrainian Studies. Edmonton: CIUS Press, 1997.

Ідэалогія еўразіянізма была заснавана рускімі эмігрантамі ў 20-х гадах мінулага стагоддзя. Класічнымі еўразістамі былі: князь М. Трубецкой (1890-1938), Л. Карсавін (1882-1952), П. Савіцкі (1895-1968), Г. Вернадскі (1887-1973), Р. Якабсон (1896-1982), П. Шувчынскі (1892-1985). Сярод больш позьніх прыхільнікаў гэтай тэорыі можна назваць Л. Гумілёва (1912-1992), А. Панарына (1940-2003) і сучаснікаў, А. Дугіна, В. Суркова, Н. Назарбаева, С. Караганова.

Галоўнымі тэзамі класічнага еўразіянізма былі: асобная, уласцівая толькі для Расіі, еўразійская культура, якая ёсць асновай рускай цывілізацыі; ідэалогія, заснаваная на хрысціянскай праваслаўнай рэлігіі і культуры, якая адлюстроўвае нацыянальныя інтарэсы; унікальны лёс Расіі, які вызначаецца яе геостратэгічным месцам, як мастом паміж Азіяй і Еўропай; спецыфічная этнаграфічная сумесь еўразійскіх народаў. Яны нават казалі, што Расія не з'яўляецца па-сапраўднаму славянскай краінай. Атрымоўваецца, што на Захадзе да гэтага часу чытаюць міфы і легенды пра Рурыкаў, напісаныя славянафіламі 18-19-га стагоддзяў. Так уелася гэта паўсюдна растыражыраваная легенда-клішэ пра славянскую краіну-Расію. Падрабязна гісторыю ідэалогіі еўразіянізма глядзіце ў аглядах (Laruelle, 2006; Matern, 2007; Pryce, 2013).⁵

Класічныя еўразісты не прызнавалі права Беларусі і Украіны на незалежнасць у 20-я гады мінулага стагоддзя, разглядаючы народы гэтых краін як асобныя галіны рускага народа. Не прызнаючы існавання беларусаў і украінцаў, як асобных славянскіх народаў, яны ў той жа час адзначалі вялікую ролю цюркскіх народаў у развіцці Расіі. Аб тым, што рускія бліжэй да неславянскіх людзей, і што імперыя Чынгіз-хана трансфарміравалася ў Маскоўскую імперыю, пісаў Л. Гумілёў: «Военный и политический опыт Чингис-хана, слившись с русским православием, в XIV веке дал жизнь Московской Руси» (з прадмовы да кнігі Э. Хара-Давана, 1992). У сваю чаргу П. Савіцкі ў пісьме да Л. Гумілёва пісаў: «Я ўсё яшчэ разглядаю нашага вялікага і грознага бацьку Чынгіз-хана, як адну з найвялікшых фігур ва ўсёй гісторыі перад-ленінскай Еўразіі. Толькі Ленін пераўзыйшоў яго па сваіх маштабах і моцы сваёй мэты» (цыт. па М. Laruelle, 2006).

⁵ Laruelle M. The eurasianist ideology and the eurasian history: empire as the natural solution for the post-soviet space. 6th Annual Intl Young Researchers Conf. "Orienting the Russian Empire", Ohio, Oct 26-26, 2006.

Matern F. The Discourse of Civilization in the Works of Russia's New Eurasists: Lev Gumilev and Alexander Panarin. YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, No. 002, February (2007). <<http://www.yorku.ca/yciss/activities/documents/PCSPPaper002.pdf>>.

Pryce P. Putin's Third Term: The triumph of Eurasianism. Romanian Journal of European Affairs, v.13, No1, 25-43, 2013.

Спробы расійскіх даследчыкаў пазнаць глыбей сваю гісторыю ў 90-я гады падлягалі сур'ёзнай крытыцы. Так здарылася з канцэпцыяй Тартарыі, краіны, існаваўшай, паводле аўтараў, у паўночнай частцы Азіі (Носовский, Фоменко, 1999; Агранцев, 2005).⁶ Апісаньне гэтай краіны давалася яшчэ ў канцы 18-га стагоддзя: «Тартары, живущие южнее Московии и Сибири, называются Астраханскими, Черкасскими и Дагестанскими, живущие на северо-западе от Каспийского моря, называются Калмыкскими Тартарами и которые занимают территорию между Сибирью и Каспийским морем; Узбекскими Тартарами и Монголами, которые обитают севернее Персии и Индии и, наконец, Тибетские живущие на северо-запад от Китая» (пераклад з анг. Encyclopedia Britannica, Vol. III, Edinburgh, 1771, p. 887).⁷

Аднак, канцэпцыя А.Т. Фаменка была разгледжана і прызнана спецыяльнай камісіяй пры Расійскай Акадэміі навук ненавуковай (Комиссия, 2007).⁸ Палітызаванасць разглядаемага пытання праглядаецца. Перыяд няўпэўненасці ў расійскай стратэгіі змяніўся аднаўленьнем еўразійскай ідэялогіі. Відавочна, што рух еўразійскай цывілізацыі назад, на ўсход (у часы Гарбачова-Ельцына), быў вымушаным, ці з пункту гледжання сучасных еўразістаў – памылковым (паводле У.Пуціна - «Развал СССР – это крупнейшая геополитическая катастрофа мира»).

Новыя еўразісты, як і класічныя, будуць працягваць рэалізацыю сваёй ідэялогіі, каб узаконіць існаваньне і пашырэнне Расійскай імперыі. Але апошняе – гэта мінімальнае задача. Як вядома, еўразійская ідэя значна шырэй. Так, Мікалай Данілеўскі (1822-1875) разглядаў Расію як асобную цывілізацыю, якая павінна абсарбіраваць і асіміляваць Еўропу, заклікаў славян вызваліцца з пад турэцкага і германскага ўплыву і ўтварыць Славянскую імперыю - фактычна асіміляваць заходнюю цывілізацыю, якая была «ў духоўным распадзе». Тыя ж гэзы цяпер гучаць у расійскіх наратывах пра сатанізм, адмаўленьні праў сексуальных меншасцяў, і г.д.

Канчатковай мэтай класічных еўразістаў было пакончыць «з культуральнай гегемоніяй Захаду» дэманструючы перавагу Усходу (Г. Вернадскі, 1927). Г.

⁶ Nosovsky G.V., Fomenko A.T. Reconstruction of general history: a new chronology. - М.: Delovoy Express, 1999. - S. 409-417. Носовский Г. В., Фоменко А. Т. Реконструкция всеобщей истории: новая хронология. — М.: Деловой экспресс, 1999. — С. 409—417.

Agrantsev I. Alexander Menshikov. - М.: OLMA Media Group, 2005.S. 43-44. (Secrets of the Greats). - ISBN 5765441963 Агранцев И. Александр Меншиков. — М.: ОЛМА Медиа Групп, 2005. С. 43-44. (Тайны великих). — ISBN 5765441963

⁷ Encyclopedia Britannica, Vol. III, Edinburgh, 1771, p. 887.

⁸ The Commission to Combat Pseudoscience and Make research at the RAS Presidium. In defense of science / Ed. Ed. EP Kruglyakov. М.: Science, 2007. Vol.2. S.102-111. Комиссия по борьбе с лженаукой и фальсификацией научных исследований при Президиуме РАН. В защиту науки/Отв. ред. Э. П. Кругляков. М.: Наука, 2007. Т.2. С.102-111.

Vernadsky (1968) не разглядаў Расію як еўрапейскую дзяржаву, бо лічыў, што падзел Расіі на дзве часткі (еўрапейскую і азіяцкую), якую ўтварылі расійскія і нямецкія географы ў 18-м і 19-м стагоддзях ня толькі гістарычна не даказаннай і нерэальнай, але таксама геаграфічна няправільнай («This conception is not only historically unjustified and unreal but also geographically misleading», p. 4).

Ідэі класічных еўразістаў не знайшлі падрымки ў СССР, ды яны і самі суцішыліся, бо ўбачылі, што пасля II-й сусветнай вайны Еўразія-Расія пашырылася аж да сярэдзіны Еўропы, г.зн. фактычна адбывалася рэалізацыя іх ідэі. Існуе таксама версія, што частка гэтых вучоных на эміграцыі пайшлі на супрацоўніцтва з бальшавікамі і здрадзілі сваёй навуковай плыні (Shevelenko, 1994).⁹ Тое, што расіяне многа маюць агульнага з фіна-угорскімі і цюркскімі народамі, якія адыгралі і працягваюць адыгрываць істотную ролю ў культуры і ў дзяржаўным будаўніцтве, зараз не адмаўляецца. А як іначай. Расія бяз гэтага прызнання ня будзе Расіяй.

Раней я пісаў, што дзікунствам цяпер выглядала б спаленне на вогнішчы?! башкіра Тойгильды Жулякова за вераадступніцтва (вяртанне з праваслаўя ў іслам), якое было здзейснена ў 1738 годзе на загад вернага расійскага дзяржаўнага дзеяча і вядомага пазней гісторыка В. Тацішчава: «... за то, что, крестьясь, принял паки махометанский закон — на страх другим, при собрании всех крещенных татар сжечь...» (Бердников, 2010).¹⁰ Але нядаўні тэрорыстычны акт у «Крокус-цэнтры», калі падазраванаму таджыку прылюдна адрэзалі вуха і запіхівалі яго ў рот ахвяры, здзівіў не толькі мяне, але і многіх прастаўнікоў цюрскамоўных народаў.

Варта пачытаць, што прапаноўваў шавініст Дугін, каб зразумець, што нясе еўразійская ідэялогія для Беларусі, Украіны, і для ўсёй Еўропы. У інтэрв'ю агенцтву Anna-News, ён яшчэ 6 мая 2014 года заявіў, што "... украінцаў трэба забіваць, забіваць і забіваць. Больш ніякіх размоў не павінна быць. Гэта я вам як прафесар кажу".¹¹ Дугін узначальвае Міжнародны Еўразійскі рух (2004), галоўнай мэтай якога з'яўляецца падтрымка палітыкі Пуціна ў стварэнні еўразійскай супердзяржавы, якая, вядома ж, будзе ажыццяўляцца праз "інтэграцыю" Расіі з пост-савецкімі краінамі. Цяжка зразумець у нашы дні, як гэтыя фашысцкія выказваньні могуць спалучацца з ідэямі неоеўразізма, якія ён прапаведуе. Але яны добра спалучаюцца з ідэямі класічных еўразістаў (Трубецкой, Карсавин, Савицкий, Вернадский, Якобсон,

⁹ Shevelenko I. Towards a History of the 1929 Split in Eurasianism. In Themes and Variations: In honor of Lazar Fleishman, Stanford, Stanford Slavic Studies, v.8, pp.376-416.

¹⁰ Berdnikov L. "Execute to death by burning ..." Chronicles of the Russian Inquisition. "New Youth" 2010, № 2 (95). Бердников Л. «Казнить смертью и сжечь...». Хроники российской инквизиции. «Новая Юность» 2010, № 2(95).

¹¹ A.Dugin "Comments on the events in Odessa", May 2, 2014, interview with ANNA-News, May 6, 2014. Posted to YouTube, July 17, 2014. www.youtube.com/watch?v=dwgn3JGNrUo.

Шувчинский), якія бачылі ў пачатку 20 ст. заняпад Еўропы і падпарадкаванне яе Расіі. Чытаючы ўсё гэта, заявы патрыярха Кірыла, што рускага нацыяналізма не існуе не маюць ніякіх падстаў.

Зараз нео-еўразісты заклікаюць да альянса праваслаўя і іслама, але зноў жа з вядучай рольлю праваслаўя (Peunova, 2012).¹² Абедзьве рэлігіі, паводле еўразістаў, падзяляюць агульныя каштоўнасці, а менавіта – павагу да цэнтралізаванай улады і да моцных лідэраў. Але пакуль прагрэса ў паляпшэнні адносін паміж праваслаўем і ісламам няма, калі прыгадаць сітуацыю на паўночным Каўказе. Пакуль іслам, як і раней, знаходзіцца ў падпарадкавым у адносінах да праваслаўя становішчы. Калі ня будзе адзінства гэтых рэлігій ў падыходах да сьвецкага грамадства, то цяжка прагназаваць прагрэс у рэалізацыі еўразійскай ідэі. Бяз гэтага адзінства нават зьберагчы тэратэрыяльную цэласць такой еўразійскай (а не славянскай) дзяржавы як Расія будзе вельмі складана. Як заявіў У.Пуцін, 4 красавіка 2024 года - з мэтай адвесьці праблему іслама (істотную для ўнутранай палітыкі Расіі) - што тэракт у “Крокус-цэнтры” здзейснены не ісламістамі. Хаця ІГІЛ заявіў аб сваім дачыненні да тэракта. Тады кім быў здзейснены тэракт? - Бо відавочна, што не Украінай.

Вайна паміж Расіяй і Украінай з'яўляецца яркім прыкладам жадання Масквы у практычнай рэалізацыі еўразійскай ідэі. Без заваёвы Украіны Нова-Еўразія не будзе ўяўляць сабой моцны новы полюс у “шматпалярным свеце”. Беларусь па многіх прыкметах ўжо трапіла пад істотны ўплыў Расеі, з абдымкаў якой будзе цяжка вырвацца. Аднак шанец вырвацца ёсць, бо ён абумоўлены доўгім сумесным і падобным гістарычным развіццём Беларусі і Украіны. Але на жаль, Беларусь і Украіна, працуюць пакуль рознанапраўлена і не скаардынавана. Але нічога не стаіць на месцы - шматвекавое развіццё Заходне-рутэнскай цывілізацыі будзе мець свой працяг.

Нягледзячы на рознасць паміж цывілізацыямі, Заходне-Рутэнскай і Еўразійскай, Беларусь і Украіна маглі бы і павінны былі бы супрацоўнічаць з суседняй Расіяй, калі б яна не хацела прыбраць гэтыя краіны пад сябе. Відавочна, што ў ідэалогіі неоеўразізма няма месца для дзяржаўнасці ці нацыянальнага будаўніцтва Беларусі і Украіны. Ідэя славянафілаў, панславістаў і еўразійцаў лічыць Расію славянскай краінай ці краінай з вядучай рольлю славян прывяла да крызісу ў тлумачэнні сучаснай сітуацыі, калі, з аднаго боку, у складзе былой расійскай імперыі адсутнічаюць краіны ўсходнеславянскай цывілізацыі – Беларусь і Украіна, а з другога - трэба вырашаць нацыянальныя пытанні ў сваёй краіне. Імперскае

¹² Peunova M. (2012) The Transfer of Ideas Along a Cultural Gradient: The Influence of the European New Right on Aleksandr Panarin's New Eurasianism. In: Andrea Mammone et al (eds.) Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe: From Local to Transnational. New York: Routledge, pp.303-316.

мысленне знаходзіцца ў супрацьвазе з нармальным лагічным працэсам асэнсавання сябе як еўразійскай дзяржавы, што на самой справе вяло б да яе ўмацавання.

Так напрыклад, Kuzik і Yakovets, гаворачы пра “рускую” цывілізацыю, відаць маюць на ўвазе падключэнне ў гэту цывілізацыю беларусаў і украінцаў. Аднак, з пункту гледжання нашай гіпотэзы, стварэнне такой цывілізацыі магло б тэрэтычна адбывацца ў адваротным напрамку, а менавіта далучэннем часткі Расіі, у выпадку калі Еўразійская цывілізацыя не ўтрымаецца, да існуючай Заходне-рутэнскай або Беларуска-украінскай цывілізацыі.

Для Заходне-рутэнскай цывілізацыі важна як да яе будзе адносіцца ў такой сітуацыі Заходняя цывілізацыя. Амаль да нядаўняга часу ўсё што знаходзілася на ўсход за лініяй Брэст-Львоў называлася многімі на Захадзе Расіяй, нават не Савецкім Саюзам. Гэта зараз пакрысе прыходзіць асэнсаванне, што ўсходнеславянскі мір не быў адзіным, і што там ёсць свае цывілізацыйныя каштоўнасці, якія нельга ўсе агулам прыпісаць да Еўразіі ці Масквы. Пакуль што незаўважна, што Заходняя цывілізацыя падключылася для ліквідацыі пагрозы не толькі для Заходне-Рутэнскай цывілізацыі, але і для ўсяго сьвету ў цэлым. Развіццё беларускага і украінскага народаў было спынены Еўразійскай цывілізацыяй з усходу на 200 год і гэта можа паўтарыцца і зараз, калі памятаць, што еўразійская ідэалогія была рэалізавана ў краінах усходняй Еўропы ў межах Варшаўскага пакта, і ў еўразійскую зону былі ўключаны не толькі славяне, але і прадстаўнікі іншых народаў і нацыянальнасцяў.

В. Праваслаўная царква

Царква з’яўляецца адным з тых грамадскіх інстытутаў, які ў пэўнай меры можа ўплываць на працэсы нацыянальнага будаўніцтва любой дзяржавы ў сучаснасці, падтрымліваючы адпаведную маральнасць і менталітэт, якія павінны ляжаць у падмурку нацыі. Але аб якой маральнасці можа ісці размова, калі маскоўскі патрыярх апраўдвае развязаную Расіяй непраўдную і крываваую вайну супраць Украіны, і больш таго называе яе “свяшчэннай”.

Афіцыйныя дзеячы РПЦ, калі гавораць пра гісторыю царквы ў Расіі, пачынаюць ад хрышчэння Кіеўскай Русі ў 988 годзе. Нагадаем, што ў той час не было ні самой Масквы, ні Маскоўскага царства, ад якога пачыналася Расія – Масква была заснавана толькі ў 1236 годзе. Мітрапаліты Кіеўскай Русі знаходзіліся ў Кіеве да 1299 года, калі мітрапаліт Максім вырашыў перабрацца з разбуранага манголамі Кіева ва Ўладзімір-на-Клязьме, які быў цэнтрам Паўночна-Усходняй Русі. Да таго ж часу ўсе кіеўскія мітрапаліты падпарадкоўваліся Канстанцінопалю (другому “Рыму”, сталіцы Візантыі).

5 ліпеня 1439 года ў Канстанцінопалі адбылося гістарычнае Саборнае вызначэнне аб уніі, якое прымала новыя дагматы Рымскай царквы. Аднак, такое вызначэнне не атрымала шырокай падтрымкі, так, уніі прытрымліваліся толькі двор імператара і сам патрыярх Канстанцінопальскі. Непрыняцце Уніі вылілася ў шэраг зьмен у царкоўнай іерархіі на землях Кіеўскай Русі.

У 1448 годзе саборам рускіх епіскапаў быў выбраны ў Маскве новы мітрапаліт Кіеўскі і ўсяе Русі Іона замест трапіўшага ў апалу Ісідара. Прызначэнне Іоны лічыцца пачаткам фактычнай самастойнасці (аўтакефаліі) паўночна-ўсходніх рускіх епархій. Аўтакефалія была прызнана Канстанцінопалем і вялікім князем літоўскім Казімірам IV (1451), якія санкцыянавалі падпарадкаванне літоўска-рускіх епархій мітрапаліту Іону.

У сваю чаргу, мітрапаліт Ісідар у 1458 годзе адмовіўся ад тытула мітрапаліта Кіеўскага і ўсяе Русі на карысць свайго вучня Рыгора (Балгарына), якога канстанцінопальскі патрыярх Рыгор III Мама прызначыў на заходнія рускія землі з кафедрай у Кіеве. Рыгор і яго пераемнікі сталі насіць тытул *мітрапалітаў Кіеўскіх, Галіцкіх і ўсяе Русі*. Літоўская мітраполія спыніла сваё існаванне, увайшоўшы ў склад Кіеўскай (доўгі час сталіцай мітрапалітаў быў Навагародак, а затым — Вільня).

У 1589 годзе прадстаяцель Рускай памеснай царквы - мітрапаліт Маскоўскі Ёў становіцца Патрыярхам Маскоўскім і ўсяе Русі. Але і гэта не паспрыяла яднанню праваслаўя. У 1596 годзе большая частка епіскапата і кліру Кіеўскай (заходнерускай) мітраполіі (мітраполія Кіеўская, Галіцкая і ўсяе Русі, якая працягвала знаходзіцца ў юрысдыкцыі Канстанцінопальскага патрыярхата на тэрыторыі Рэчы Паспалітай), прынялі Берасцейскую унію з рымска-каталіцкай царквой, захаваўшы набажэнства візантыйскай літургічнай традыцыі на царкоўнаславянскай мове. У выніку узнікла Рутэнская (Рутэнская?!, а ня Руская, як паўсюль пішацца) Уніяцкая Царква ([лат.](#) *Ecclesia Ruthena unita*) у Галіцыі, Валыні, Падоле, і ў Беларусі.

Такім чынам, на працягу 15-16 ст.ст. на землях Кіеўскай Русі існавалі дзве мітраполіі – Кіеўская і Маскоўская, што зноў жа толькі падкрэслівае неправамернасць пераносу царкоўнай іерархіі ад Масквы на Кіеў.

Кіеўскія мітрапаліты дзейнічалі да канца ХУІІ ст. – у 1685 годзе у выніку банальнага захопу украінскіх тэрыторый частка Кіеўскай метраполіі (у прыватнасці Кіеўская і Чарнігаўская епархіі), якія знаходзіліся пад юрысдыкцыяй Канстанцінопальскага патрыярхата, была падпарадкавана Маскоўскаму патрыярхату. Уціск Рускай праваслаўнай царквы адбываўся і ў Беларусі – у 1831 годзе, прыходы Уніяцкай царквы ў Беларусі, якія наведвала 70% насельніцтва, былі закрыты і пераўтвораны ў праваслаўныя, г.зн. рэлігійная Беларусь была падпарадкавана

праваслаўнаму\рускаму міру. Пасья падзелу Рэчы Паспалітай “праваслаўны мір”, які быў падзелены між Кіевам і Масквой быў захоплены РПЦ.

Такім чынам, факты проста самі гавораць аб ілжывай інтрэпрэтацыі Рускай праваслаўнай царквой гісторыі праваслаўя на землях Кіеўскай Русі. Прыпіску царкоўнай гісторыі, пачынаючы ад часоў Кіева і Кіеўскай Русі, да Масковіі, а пазней да Рускага царства і Расійскай імперыі, можна назіраць у многіх летапісах, якія перапісваліся ў кожным адпаведным гістарычным перыядзе, і ў гісторыях Расіі, напісаных у 18-19 ст.ст. Не дзіўна, што царкоўная гісторыя ў сучасных расійскіх наратывах ідзе абсалютна побач з дзяржаўнай гісторыяй – пры гэтым гісторыя старажытнай феадальнай Кіеўскай дзяржавы цалкам прысабечана Расіяй. Становіцца зразумелым, што такое доўгае спляценьне гісторыі царкоўнага і імперскага жыцця адлюстроўваецца сёння ў адзінай “священной” палітыцы, скіраванай на падпарадкаваньне былых каланіяльных тэрыторый, якія выйшлі нарэшце з-пад іх кантроля і які яны намагаюцца вярнуць – ці то праз папоў, ці тоў праз бамбаваньні “кінжаламі”.

Гэта царкоўнае змаганьне за “праваслаўных” працягваецца ва Украіне і ў Беларусі і ў нашы дні. У 2018 годзе, дзякуючы высілкам Прэзідэнта Украіны П. Парашэнка, Украінская праваслаўная царква атрымала “Томас” на аўтакефалію ад Канстанцінопальскага патрыярха і, адпаведна, незалежнасьць ад Маскоўскага патрыярхата. Вынікам сталася тое, што колькасць вернікаў Украінскай праваслаўнай Царквы Маскоўскага патрыярхата скарацілася да 10-15%, а частка парафій РПЦ перайшла у Праваслаўную царкву Украіны (ПЦУ).¹³

РПЦ не мае сур’ёзнага уплыву і ў Беларусі. Нягледзячы на тое, што прайшло ўжо амаль 200 год пасля першароднага захопу беларускіх зямель Расійскай імперыяй, доля праваслаўных прыходаў у Беларусі складае не больш палавіны. І гэта, не зважаючы на тое, што праваслаўная царква ў Беларусі, падпарадкаваная Маскоўскаму патрыярхату, мае значныя прэферэнцыі з боку дзяржавы (звярніце ўвагу на новыя вялізныя храмы, узведзеныя ў Мінску) і нават юрыдычныя нормы аб “вызначальнай ролі Праваслаўнай царквы” у краіне, замацаваныя ў Законе РБ аб рэлігіі. Магчыма, што такія нормы ўведзены ў Закон ад палітычнага жаданьня кіраўніцтва дзяржавы мець галоўную царкву, да якой можна было б апелываць у пытаннях падтрымкі ўлады, а з другога боку, відавочна, што такія рашэньні выкліканы жаданьнем кіраўніцтва дзяржавы падыграць Маскоўскаму патрыярхату, а магчыма і прынятыя пад ціскам гэтага патрыярхата, якому падпарадкаваны

¹³ Ігар Тышкевіч: РПЦ імкліва губляе уплыў ва Украіне — і свае пазіцыі ў свеце. 16 красавіка 2023 года. <https://novychas.online/zamezza/ihar-tyszkevich-rpc-imkliva-hubljae-uplyu-va-ukra>

праваслаўныя царквы Беларусі. Несумненна, такі дзяржаўны падыход непазбежна вядзе да рэлігійнай дыскрымінацыі.

Да нядаўняга часу, Беларускае праваслаўе ўзначальваў епіскап Павел, агрэсіўны адэпт рускага міра, прысланы Масквой на службу ў Беларусь з Разані. Аб маральных якасцях гэтага святара гавораць яго выказваньні яшчэ да прызначэньня мітрапалітам у Беларусь “ ... В России существует огромное количество оружия массового поражения, и атомное, и бактериологическое ... для большинства русских людей жизнь, как говорят в народе, ломаной копейки не стоит ... если наш народ будут загонять в угол нам ничего не останется как открыть черныбыльский краник ...». ¹⁴ Такія выказваньні мала чым адоўжваюцца ад сёняшніх наказаў Маскоўскага патрыярха Кірыла.

Праваслаўная царква Маскоўскага патрыярхату мае ў Беларусі 1567 суполак, што складае 48.8% ад усіх рэлігійных суполак ў Беларусі (3210), на другім месцы хрысціянэ веры евангельскай – 512 (16%), на трэцім – рымска-каталіцкая царква – 479 (14.9%) (Апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў РБ, на 01.01.2012). Паводле Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Беларусі (гэтыя ж лічбы прыведзены і на старонках вэб-сайта Міністэрства замежных спраў Беларусі), у 2010 годзе 58,9% грамадзянаў аднеслі сябе да тае або іншае рэлігіі, з іх 82,5% — праваслаўныя (толькі 48.3% ад агульнай колькасці насельніцтва), 12% — каталікі (7.1% ад агульнай колькасці), 6% — іншыя рэлігіі (3.5% ад агульнай колькасці).

У краіне ёсць шмат людзей, якія прытрымліваюцца іншых веравызнанняў (у Беларусі налічваецца 27 розных канфесій ці іх напрамкаў), да таго ж каля 41% насельніцтва Беларусі не з’яўляюцца актыўнымі вернікамі. Такая шырокая палітра адлюстроўвае ў першую чаргу гістарычныя працэсы станаўлення рэлігійнага жыцця Беларусі, якое праходзіла праз паганства, праваслаўе, каталіцызм, юдаізм, уніяцтва і ішло паралельна з такімі цывілізацыйнымі і рэлігійнымі працэсамі ў Еўропе як хрышчэньне, рэфармацыя, контррэфармацыя, са стварэннем і гібеллю імперый і г.д.

Стварэнне аўтакефальнай беларускай праваслаўнай царквы на радзіме, пытаньне пакуль што аддаленай перспектывы. ¹⁵ Хаця фармальна, яна (БАПЦ) набыла такія

¹⁴ <http://www.charter97.org/be/news/2013/12/25/82633/>.

¹⁵ The Belarusian Autocephalous Orthodox Church (BAOC). <http://www.belapc.org/> August 17, 2019.

Elena Litvinova: For independent state - independent church. In Chernihau held the forum in support of the Belarusian autocephaly. [Алена Літвінава](#) Незалежнай дзяржаве — незалежную царкву. У Чарнігаве праходзіць форум у падтрымку беларускай аўтакефаліі. <https://www.svaboda.org/a/30114816.html>

правы, пасля рашэнняў Канстанцінопальскага патрыярхата восенню 2018 года аб прадастаўленні аўтакефаліі ПЦУ і аб адмене дамовы 1686 года з Масквой аб часовай перадачы Маскоўскаму патрыярхату некаторых правоў ад Кіеўскаў метраполіі. Трэба сказаць, што многія беларускія праваслаўныя цэрквы ў тых часы якраз да Кіеўскай метраполіі і адносіліся. Па-другое, прыходы пакуль не прызнанай БАПЦ, існуюць зараз за мяжой (Аўстралія, Вялікабрытанія, Канада, ЗША). Можна меркаваць, што нягледзячы на тое, што ўвядзенне аўтакефаліі ў Беларусі магло бы закрануць пачуцьці вернікаў, аднак, такое царкоўнае аддзяленне мела бы сэнс для ўмацавання палітычнай незалежнасці краіны, а значыць і для здабыцця большай нацыянальнай свабоды. Гэта якраз тое, чаго дабіліся украінскія царкоўныя і дзяржаўныя ўлады – стварэння аўтакефальнай Праваслаўнай царквы Украіны (ПЦУ) ў 2018 годзе.

Хаця традыцыйна лічыцца, што Беларусь – краіна праваслаўная, аднак, лічбы, прыведзеныя вышэй, кажуць аб тым, што ні адна з канфесій не мае пераважнага ўплыву на вернікаў, як па ахопу насельніцтва, так і па актыўнасці саміх вернікаў, а роль праваслаўнай царквы ў грамадстве значна перабольшана.

Як мы паказалі вышэй, гістарычныя, ідэалагічныя, і царкоўныя расійскія наратывы, глыбока ілжывыя і даволі жывучыя - яны распаўсюджаны ў многіх падручніках у краінах заходняга сьвету. Тым цяжэй людзям краін дэмакратыі прымаць зараз асэнсаваныя рашэнні, што да дапамогі Украіне ў міжцывілізацыйным змаганні з расійскім агрэсарам.

Sergej Ablamejka: Archbishop Sviatoslav Login meets Paul and Metropolitan Marzalyuka about the Belarusian language and Kalinowski. October 3, 2019). Сяргей Абламейка Архіепіскап Сьвятаслаў Логін адказвае мітрапаліту Паўлу і Марзальоку пра беларускую мову і Каліноўскага. October 3, 2019).

<https://www.svaboda.org/a/30195718.html>

Пётра Мурзёнак: «Священная война»

(вэб-часопіс «Культура. Нацыя», №33, красавік 2024, 100-113, www.sakavik.net)

Анатацыя. У артыкуле абмяркоўваюцца гістарычныя, ідэалагічныя і рэлігійныя прычыны вайны, разьвязанай Расіяй супраць Украіны – вайны, якая мае міжцывілізацыйны характар. Імперскія жаданьні Расіі аднавіць сваё каланіяльнае дамінаваньне над былымі “акраінамі” базуюцца на асэнсавана-памылковай інтрэпрэтацыі даўніх гістарычных фактаў як дзяржаўнымі лідэрамі, так і лідэрамі Рускай праваслаўнай царквы. Спалучэньне агрэсіўнай дзяржаўнай палітыкі і праваслаўя характэрны для ўсяго гістарычнага перыяду развіцьця Расіі, пачынаючы з канца XV стагоддзя.

Piotra Murzionak: "Holy War"

(web-zine "Culture. Nation", No. 33, April 2024, 100-113, www.sakavik.net)

Abstract. The article discusses the historical, ideological, and religious reasons for the war waged by Russia against Ukraine - the war that is the war between civilizations, Russian and Western-Ruthenian subcivilizations. Russia's imperial desire to restore its colonial dominance over its former territories is based on a meaningfully erroneous interpretation of ancient historical facts by both state leaders and the leaders of the Russian Orthodox Church. The combination of aggressive state policy and Orthodoxy is characteristic of the entire historical period of Russia's development, starting from the end of the 15th century.

Пётра Мурзёнак: «Священная война»

(вэб-журнал «Культура. Нацыя», №33, апрель 2024, 100-113, www.sakavik.net)

Анотацыя. В статье рассматриваются исторические, идеологические и религиозные причины войны, которую Россия ведет против Украины - войны, носящей межцивилизационный характер. Имперское стремление России восстановить свое колониальное господство над бывшими «окраинами» основано на осознанно-ошибочной интерпретации древних исторических фактов как руководителями российского государства, так и руководителями Русской Православной Церкви. Сочетание агрессивной государственной политики и православия характерно для всего исторического периода развития России, начиная с конца XV века.